स्वागतम

पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजना दोस्रो चरण

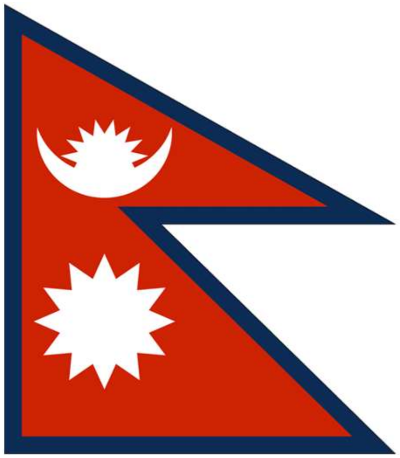

गाउँपालिका/नगरपालिका र स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग
बीच

समझदारी-पत्र हस्ताक्षर समारोह

पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजना, दोस्रो चरण

संक्षिप्त परिचय

नेपालमा फिनल्याण्ड सरकारको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा सहयोग

अवधि	परियोजना	कार्यक्षेत्र
२०४७ देखि २०६१		
पहिलो र दोस्रो चरण	RWSSP, Lumbini	लुम्बिनी अञ्चलका ६ जिल्ला
तेस्रो चरण	RWSSSP	लुम्बिनी अञ्चलका ६ जिल्ला, तनहूं र पर्वत
२०६३ देखि हालसम्म		
पहिलो र दोस्रो चरण	RVWRMP I & II	सु.प. का ८ र म.प. का २ जिल्ला
तेस्रो चरण	RVWRMP III	सु.प. का ८ र म.प. का २ जिल्ला
२०६५ देखि हालसम्म		
पहिलो चरण	RWSSP-WN I	९ जिल्ला
दोस्रो चरण	RWSSP-WN II	१४ जिल्ला
पूर्वाञ्चल क्षेत्रमा वातावरण सम्बन्धी परियोजना : २०५७ देखि २०७१ सम्म		

kl/of]hgfsf] ;+lIfKt kl/ro

परियोजनाको नाम : पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजना, दोस्रो चरण

- **परियोजनाको किसिम : द्विपक्षीय सम्झौता**

  (नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकार)

- **परियोजना सम्झौता मिति : २०७० भाद्र ३१ गते**

- **परियोजना अवधि : आ.व. २०७०/७१ देखि २०७५/७६ (६ वर्ष)**

kl/of]hgfsf] ah]6 -kl/of]hgf b:tfj]h cg';f/_

करिब ने.रु. २ अर्ब ८६ करोड

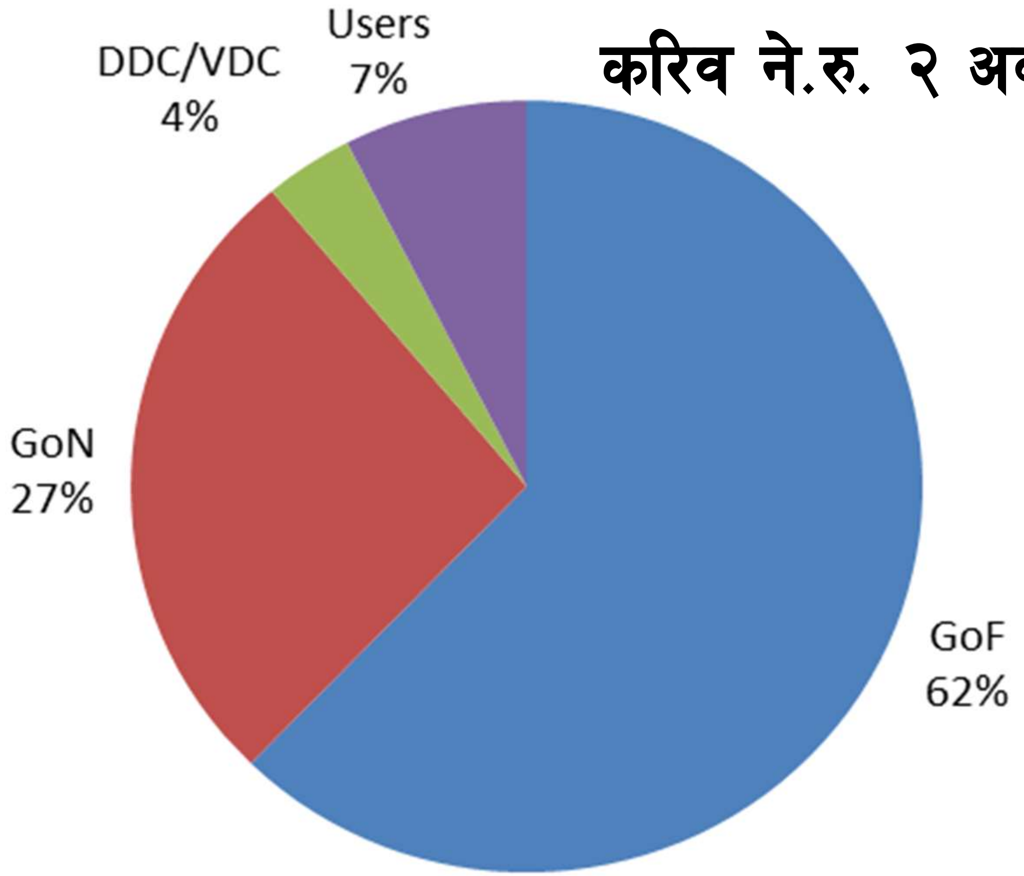

साविकको जिविस गाविस भएकोमा हाल गाउँपालिका नगरपालिका ।

kl/of]hgf ;~rfng x'g] lhNnf ;+Vof M !$, ufpFkflnsf⁄gu/kflnsf ;+VofM *&

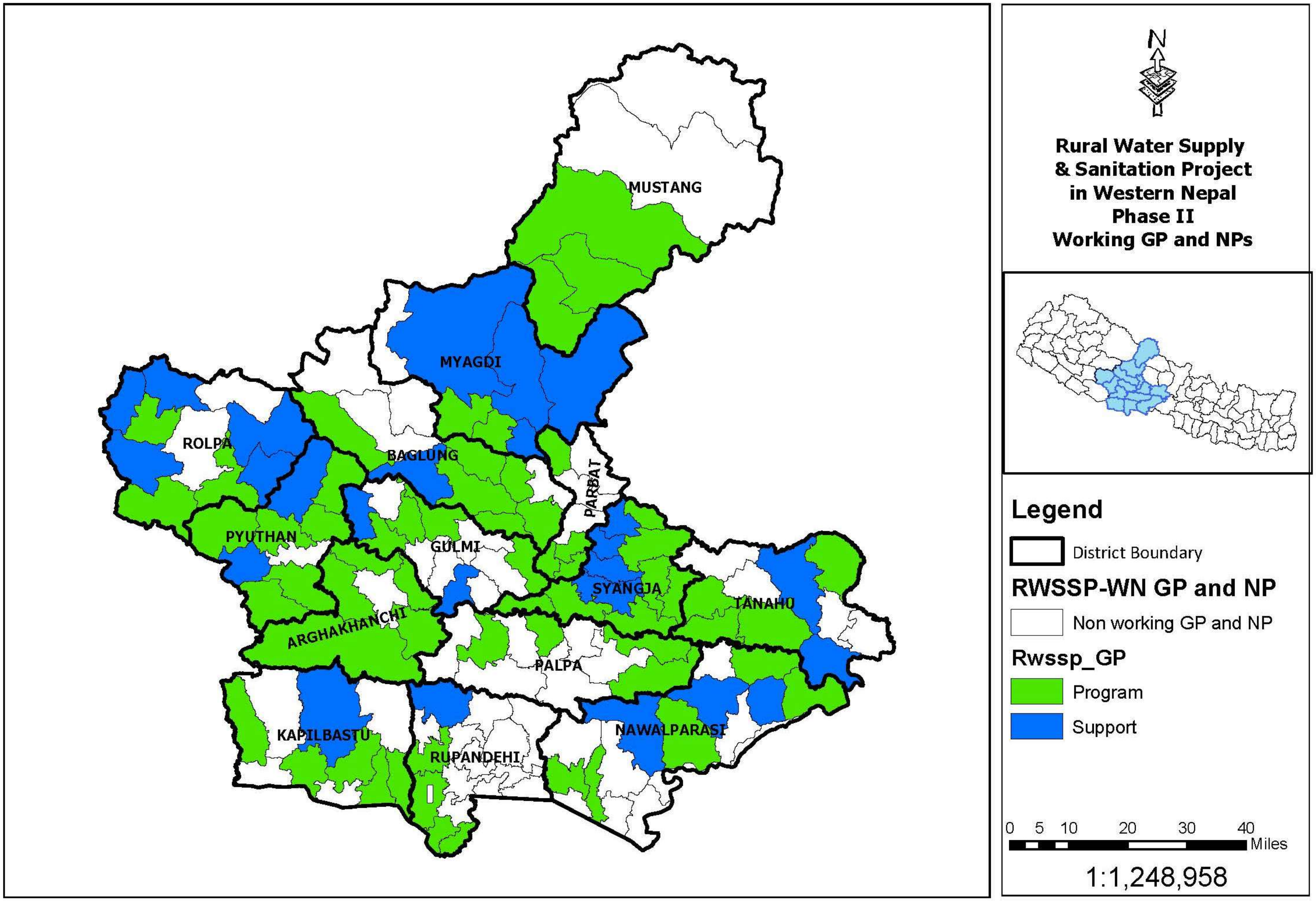

gjnk/f;L lhNnfdf sfo{qmd / ;xof]u ufpkfnLsf / gu/kanLsf

sfo{qmd uffpkfnLsf / gu/kanLsf

!= /fdu|fd gu/kanLsf

@= ;/fjn ufpkfnLsf

#= dWolaGb' gu/kanLsf

$= u}8fsf]6 gu/kanLsf

%= aुलिङ्टार ufpkfnLsf

;xof]u ufpkfnLsf

!= xुप्सेकोट ufpkfnLsf

@= lago-त्रिबेणी ufpkfnLsf

परियोजनाको दोस्रो चरणको संक्षिप्त परिचय

परियोजनाको उद्देश्य

परियोजना लागू भएका क्षेत्रका बासिन्दाहरुको लागि खानेपानी र सरसफाइमा समान पहुँच पुर्‍याउने, स्वास्थ्य तथा सामाजिक र आर्थिक अवस्थामा सुधार गर्ने र परियोजना लागू भएका गाउँपालिका नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) कार्यक्रममा सहयोग पुर्‍याउने ।

अपेक्षित नतिजाहरु

नतिजा १: खुला दिसामुक्त अवस्थाको उपलब्धि र दिगोपना

नतिजा २: दिगो खानेपानी योजना मार्फत सुरक्षित खानेपानीको उपलब्धता

नतिजा ३: स्थानीय निकायहरुको दिगो रुपमा क्षमता विकास

परियोजनाको दोस्रो चरणको प्रमुख भौतिक लक्ष्य

- १,५०,००० (एक लाख पचास हजार) जनताहरुलाई स्वच्छ खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने,
- परियोजना सञ्चालन भएका सम्पूर्ण जिल्लाहरु खुला दिसामुक्त बनाउन सहयोग गर्ने,
- साविकका ३५० वडाहरुमा पूर्ण सरसफाईको उपलब्धि हासिल गर्ने
- २,२०,००० (दुई लाख बीस हजार) जनतालाई सुशासनमा क्षमता विकास गर्ने

पद्धति तथा रणनीति

- गाउँपालिका नगरपालिका स्तरमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्रियाकलाप (१४ जिल्लामा)
- सेवाविहीन तथा दूर्गमताको आधारमा खानेपानी तथा सरसफाइ योजना सञ्चालनका लागि छनौट (१२ जिल्लामा)
- खुला दिसामुक्त तथा पूर्ण सरसफाइ अभियान

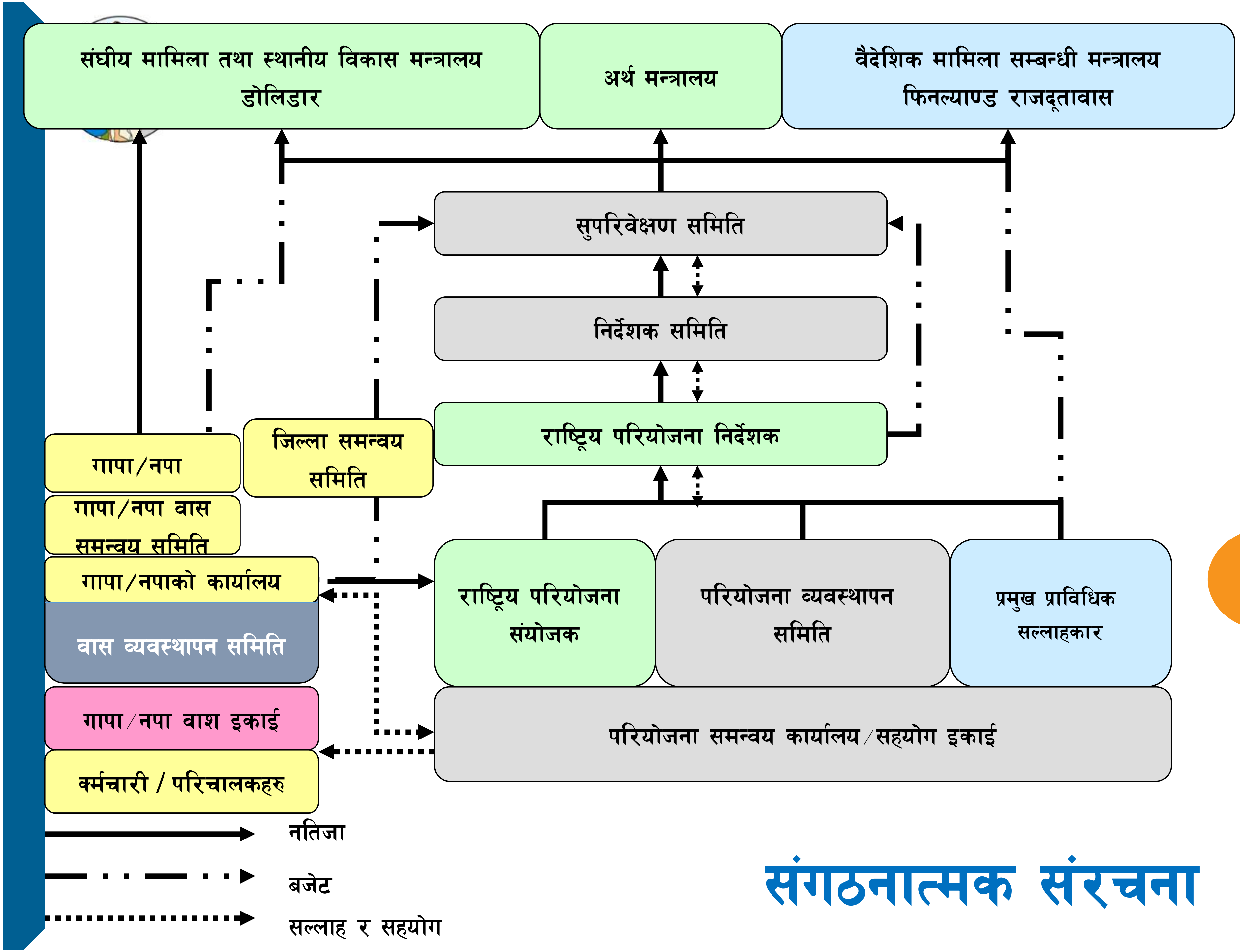

संगठनात्मक संरचना

कार्यान्वयन प्रणाली : गाउँपालिका/नगरपालिका स्तरमा

-	गाउँपालिका/नगरपालिका	: कार्यकारी निकाय
-	परियोजना	: सहयोग तथा समन्वय
-	वास इकाई	: वास क्रियाकलाप कार्यान्वयन
		: प्राविधिक कार्यका लागि जिम्मेवार
-	जिल्ला समन्वय समिति	: अनुगमन तथा समन्वय र प्राविधिक सहयोग इकाई परिचालन
-	अन्य सरकारी निकायहरु	: प्राविधिक सहयोग तथा समन्वय
-	उपभोक्ता	: स्वामित्व वाहक

कोष प्रवाह

नेपाल सरकार

गाउँपालिका नगरपालिका

फिनल्याण्ड सरकार

परियोजना सहयोग इकाई पोखरा

Finnish Consulting Group, हेल्सीन्की

कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासन खाता (परियोजना समन्वय कार्यालय, पोखरा)

गाउँपालिका नगरपालिका कोष

गाउँपालिका नगरपालिका वास कोष

परियोजना सहयोग इकाई, पोखरा

क्रियाकलापहरु:

- योजनाहरु तथा अध्ययन
- अन्तरजिल्ला क्षमता विकास
- प्राविधिक सहयोग
- सञ्चालन खर्च
- परिचालन

चालु खर्च, कर्मचारी परिचालन खर्च

उपभोक्ता समितिको खाता

उपभोक्ता

अन्य

योजनामा लगानी, गाउँपालिका नगरपालिका क्षमता विकास, गाउपालिका नगरपालिका कोषवाट प्रत्यक्ष रुपमा सेवा प्रदायकहरु (स्रोत व्यक्ति, परामर्शदाता, सहयोगी व्यक्ति) र निजी क्षेत्रलाई भुक्तानी गरिन्छ ।

विभिन्न तहमा अनुगमन

- योजना स्तरको अनुगमन
- गाउँपालिका नगरपालिका स्तरीय वार्षिक वास अनुगमन
- परियोजना स्तरको अनुगमन
- केन्द्रीय स्तरको अनुगमन

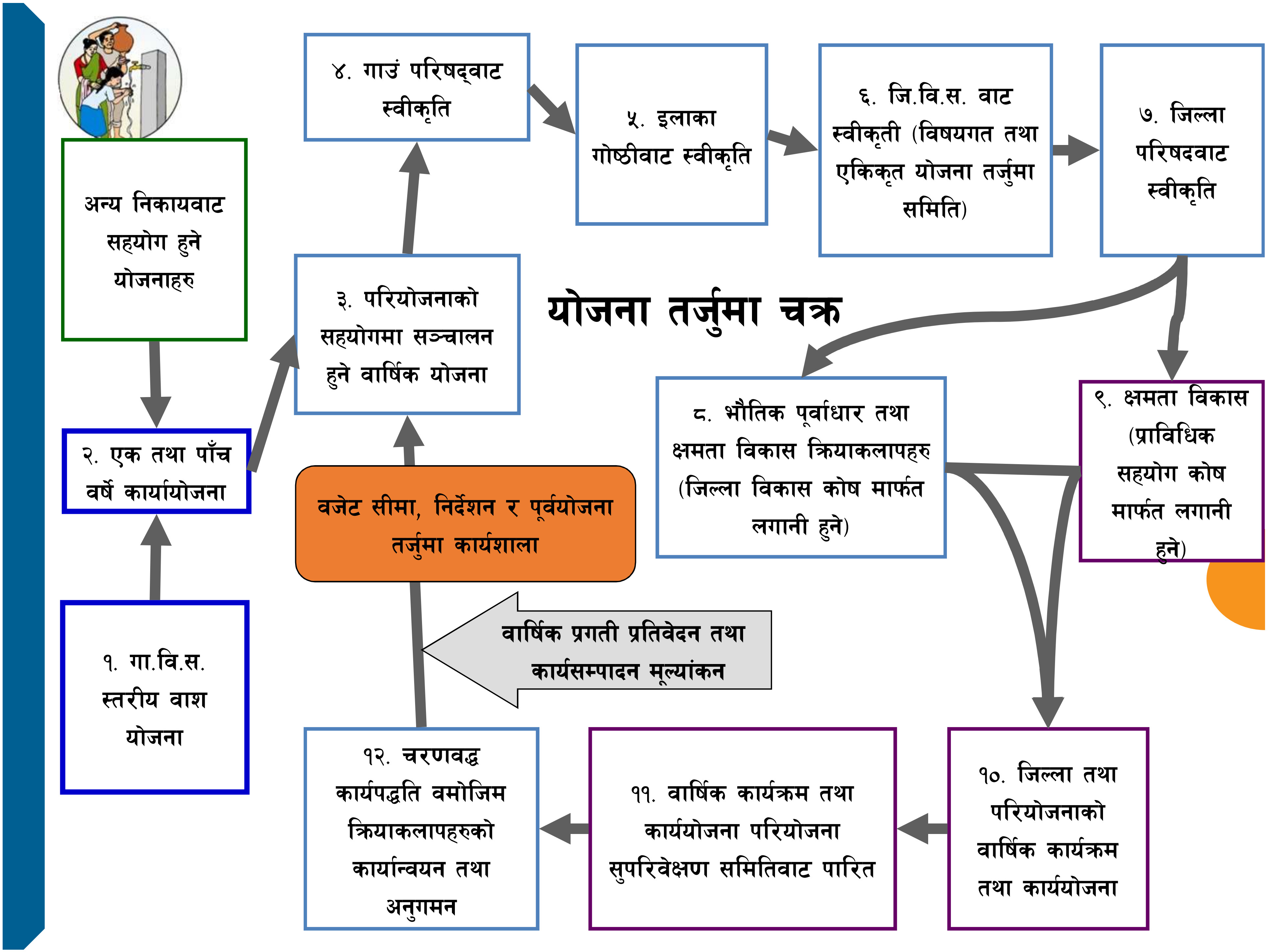
योजना तर्जुमा चक्र
१. गा.वि.स. स्तरीय वाश योजना
अन्य निकायवाट सहयोग हुने योजनाहरु
२. एक तथा पाँच वर्षे कार्यायोजना
३. परियोजनाको सहयोगमा सञ्चालन हुने वार्षिक योजना
४. गाउं परिषद्वाट स्वीकृति
५. इलाका गोष्ठीवाट स्वीकृति
६. जि.वि.स. वाट स्वीकृती (विषयगत तथा एकिकृत योजना तर्जुमा समिति)
७. जिल्ला परिषदवाट स्वीकृति
८. भौतिक पूर्वाधार तथा क्षमता विकास क्रियाकलापहरु (जिल्ला विकास कोष मार्फत लगानी हुने)
९. क्षमता विकास (प्राविधिक सहयोग कोष मार्फत लगानी हुने)
१०. जिल्ला तथा परियोजनाको वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्ययोजना
११. वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्ययोजना परियोजना सुपरिवेक्षण समितिवाट पारित
१२. चरणवद्ध कार्यपद्धति वमोजिम क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन तथा अनुगमन
वजेट सीमा, निर्देशन र पूर्वयोजना तर्जुमा कार्यशाला
वार्षिक प्रगती प्रतिवेदन तथा कार्यसम्पादन मूल्यांकन

tYof+s k|jfx tyf k|ltj]bg

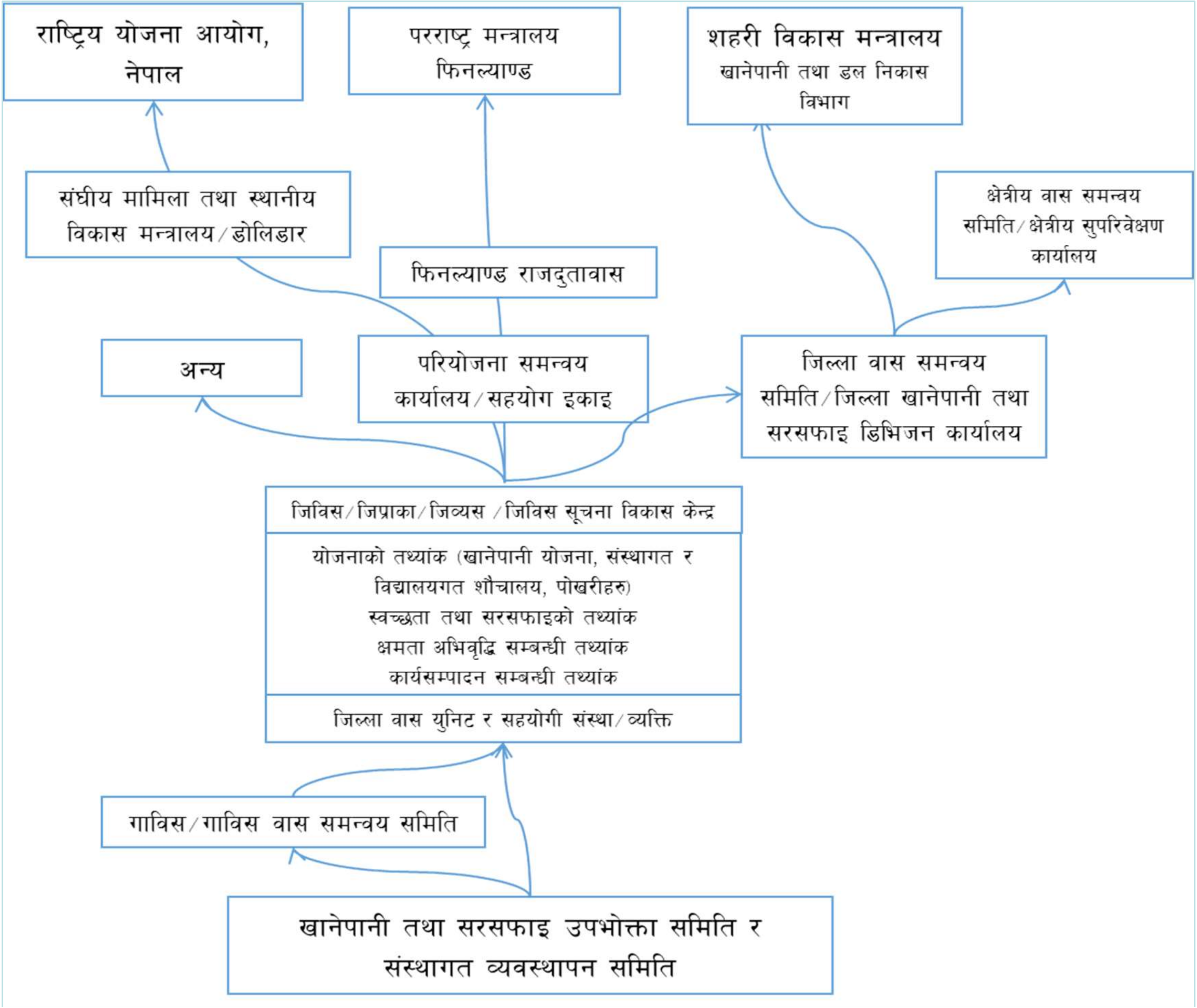

समझदारी पत्रका प्रमुख पक्षहरु

समझदारी-पत्रका प्रमुख पक्षहरु

- समझदारी पत्रको अवधि: वि.सं. २०७६ आषाढ मसान्त
- गाउँपालिका/नगरपालिकाबाट परियोजनाको कार्यान्वयन
- गाउँपालिका/नगरपालिकामा वास कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा परियोजना अवधि पश्चात् समेत सो को निरन्तरता
- लैंङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण एवं मानव अधिकारमा आधारित अवधारणा प्रवर्द्धनको प्रतिवद्धता
- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा आधारित बजेट बाँडफाँड पद्धति

योजना छनौटको आधार

गाउँपालिका/नगरपालिका भित्र कार्यक्रम सञ्चालनका लागि (साविकको गाविस) छनौटका लागि कठिनाई र दुर्गमताका साथै जिल्ला वास रणनैतिक योजनाको आधारमा भएको हो भने साविकका गाविस वास योजनाहरु खानेपानी तथा सरसफाइ योजना छनौटका लागि आधार मानिएको हो ।

खानेपानी तथा सरसफाई योजना छनौट

वास व्यवस्थापन समितिले स्थानीय तहको नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया र वास योजनामा प्राथमिकतामा परेको खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरु मध्येबाट निम्न अनुसारको मापदण्डको आधारमा योजनाको छनौट गर्नेछः

- ***पहिलो प्राथमिकताः पहिल्यै कुनैपनि बाह्य सहयोग प्राप्त नगरेका व्यवस्थित खानेपानी सेवाबाट वञ्चित समुदाय***

- ***दोस्रो प्राथमिकताः संचालनमा नआएका र डिजाइन अवधि पुरा भएका योजनाहरु***

गाउँपालिका/नगरपालिकाको भूमिका र जिम्मेवारी

- वास सम्बन्धी सम्पूर्ण क्रियाकलापहरुको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, समन्वय, र व्यवस्थापन
- वास व्यवस्थापन समितिको गठन र परिचालन
- वास इकाईको गठन तथा परिचालन र परियोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्नका लागि वास इकाईमा रहेर काम गर्ने गरि बार्षिक कार्यसम्पादनमा आधारित करारमा कर्मचारी नियुक्त गर्ने,

गाउँपालिका/नगरपालिकाको भूमिका र जिम्मेवारी

- आर्थिक व्यवस्थापन र स्रोत परिचालन
- पारदर्शिता : सार्वजनिक परिक्षण
- प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन
- आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिको मासिक, चौमासिक तथा बार्षिक प्रतिवेदन
- सूचना प्रणाली व्यवस्थापन तथा अभिलेखीकरण

ufpFkflnsf/gu/kflnsf jf; Joj:yfkg ;ldlt

गाउँपालिका/नगरपालिकाको:

- अध्यक्ष, अध्यक्ष/नगरपालिका प्रमुख
- सदस्य, उपाध्यक्ष/उपप्रमुख
- सदस्य, कार्यकारी अधिकृत
- सदस्य, सिभिल इन्जिनियर (स्थायी कर्मचारी)
- सदस्य, परियोजना प्रतिनिधि
  (वास सल्लाहकार/जिल्ला परियोजना अधिकृत/PCO/PSU)
- सदस्य, वास संयोजक (वास इकाईको कर्मचारी)
- सदस्य-सचिव, वास इकाई प्रमुख/वास सम्पर्क व्यक्ति (स्थायी कर्मचारी)

गाउँपालिका/नगरपालिका वास व्यवस्थापन समितिको भूमिका

- परियोजनाको सहयोगमा गाउँपालिका/नगरपालिका तहमा सञ्चालन हुने वास सम्बन्धी सम्पूर्ण क्रियाकलापहरुको योजना तर्जुमा, अनुगमन, समन्वय र व्यवस्थापन गर्नका लागि वास व्यवस्थापन समिति जिम्मेवार हुनेछ ।
- परियोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरुको प्रगति समिक्षा तथा अन्य आवश्यक निर्णय गर्न सक्नेछ ।
- वास व्यवस्थापन समितिको बैठक दुई महिनाको कम्तिमा एकपटक बस्नेछ ।

गाउँपालिका/नगरपालिका वास इकाईको भूमिका र जिम्मेवारी

- वास व्यवस्थापन समितिले गरेका सम्पूर्ण निर्णयहरुको कार्यान्वयन गर्ने ।
- गाउँपालिका/नगरपालिकामा सञ्चालन भएका अन्य वास सम्बन्धी क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।
- वास क्रियाकलापहरुको सफल तथा प्रभावकारी सञ्चालनका लागि नीति, प्रणाली र कार्यान्वयन ढाँचामा आवश्यक सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।

मानव संशाधनको व्यवस्था

गाउँपालिका नगरपालिकाको कूल बजेट तथा बार्षिक कार्यभारका आधारमा अधिकतम र न्यूनतम कर्मचारीको संख्या परियोजनाको मानव संशाधन परिचालन निर्देशिका, २०१७ मा व्यवस्था भएबमोजिम हुनेछ ।

पद	आवश्यक संख्या		कैफियत
	पहाडी जिल्ला	तराइ जिल्ला	
गाउँपालिका/ नगरपालिका वास संयोजक	१	१	हाल जिल्ला वास इकाईमा कार्यरत कर्मचारीलाई जिल्ला व्यवस्थापन समितिले सिफारिस गरेअनुसार सर्वप्रथम यो पदमा अनिवार्य रुपमा कर्मचारी नियुक्त गर्नुपर्नेछ ।
वास सहजकर्ता	१-३	१-५	यी कर्मचारीहरु एक अर्काको शैक्षिक पृष्ठभूमि परिपुरक हुने गरि नियुक्त गर्नुपर्नेछ, जस्तै: स्वास्थ्य प्रवर्धक/अगुवा वास सहजकर्ता, । स्वच्छता तथा सरसफाइको क्रियाकलापको आधारमा वास सहजकर्ताको संख्या निर्धारण हुनेछ ।
खानेपानी तथा सरसफाई प्राविधिक र/वा सहायक सब इन्जिनियर	१-३	०-१	खानेपानी तथा सरसफाई योजनाको आधारमा खानेपानी तथा सरसफाइ प्राविधिक र सहायक सब इन्जिनियरको संख्या निर्धारण हुनेछ ।

गाउँपालिका/नगरपालिकाको भूमिका र जिम्मेवारी

प्राविधिक सहयोग इकाई

जिल्ला समन्वय समितिको मातहतमा रहने प्राविधिक सहयोग इकाईले (Technical Support Unit) परियोजना सञ्चालन भएका जिल्लाभित्रका गाउँपालिका/नगरपालिकाहरुलाई प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्दछ। उक्त इकाईको सञ्चालन जिल्ला समन्वय समितिको सचिवको निर्देशनमा र वास सल्लाहकार/परियोजना अधिकृत (वा तोकिएको परियोजना प्रतिनिधि) को प्रत्यक्ष सुपरिवेक्षणमा हुनेछ।

प्राविधिक सहयोग इकाईको भूमिका

- योजनाहरुको सर्भे, डिजाइन तथा ईष्टिमेट र मूल्यांकन तयार गरि स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित गाउँपालिका/नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

- परियोजनाको सहयोगमा सञ्चालित योजनाहरुको निर्माण सामाग्री र संरचनाहरुको गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि नियमित सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने ।

प्राविधिक सहयोग इकाईको भूमिका

- परियोजनाका क्रियाकलापहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन, गुणस्तर तथा दिगोपनाका लागि गाउँपालिका /नगरपालिका वास इकाईहरु र परियोजनासँग समन्वय गर्ने ।
- परियोजना लागू भएका गाउँपालिका/नगरपालिकाको सूचना परियोजनाको व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा अद्यावधिक भएको सुनिश्चित गर्ने ।

डोलिडार (संघीय कार्यालय) को भूमिका र जिम्मेवारी

- स्थानीय तहहरूलाई आवश्यक प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय सम्पूर्ण सहयोगहरू उपलब्ध गराउने,
- सम्पूर्ण पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरूको समन्वय गर्ने,
- स्थानीय तह तथा परियोजनालाई आवश्यक ऐन, नियम तथा निर्देशिकाहरु उपलब्ध गराउने

डोलिडार (संघीय कार्यालय) को भूमिका र जिम्मेवारी

- परियोजनाको योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन, प्रगति समीक्षा र अनुगमन कार्य गर्ने,
- निर्देशन तथा सुपरिवेक्षण समितिमा सहजीकरण
- परियोजना निर्देशक र संयोजकको नियुक्ति

परियोजनाको भूमिका र जिम्मेवारी

- परियोजना सम्बन्धी योजना तर्जुमा गर्नमा सहयोग
- क्षमता विकासमा सहयोग
- अनुगमन तथा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा सहयोग
- कोष निकासा तथा प्रवाह अनुगमनमा सहयोग
- मानव संसाधन व्यवस्थापनमा सहयोग
- तथ्याङ्क, सूचना व्यवस्थापनमा सहयोग

परियोजनाको क्रियाकलापमा योगदानको ढाँचा

क.सं	योजना तथा कार्यक्रम शीर्षक	परियोजना (नेपाल र फिनल्याण्ड सरकार)	गाउँपालिका/ नगरपालिका	उपभोक्ता	
				नगद	श्रमदान
१.१	ग्राभिटी खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	६२	१०	१	२७
१.२	लिफ्ट/ओभरहेड/तराईमा ह्याण्ड पम्प खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	७२	१०	१	१७
१.३	आकासेपानी संकलन योजना	७५	१०	१	१४
१.४	पुनर्भरण संरचना	४०	१०	५०	
१.५	कुवा संरक्षण/ श्रोत सुधार	५४	१०	१	३५
१.६	सार्वजनिक शौचालय	५०-७०	३०-५०		
१.७	विद्यालयगत/संस्थागत शौचालय	६९	१०	१	२०

पुनश्चः परियोजनाको अन्त्यसम्ममा साझेदारहरुको योगदानको हिस्सा परियोजना दस्तावेजमा उल्लेख भएअनुसार हुनेछ ।

परियोजनाको क्रियाकलापमा योगदानको ढाँचा

क्र.सं	योजना तथा कार्यक्रम शीर्षक	परियोजना (नेपाल र फिनल्याण्ड सरकार)	गाउँपालिका/ नगरपालिका
२	सेवा तथा परामर्श (बजेट शीर्षक २२४११)	९७	३
३	क्षमता विकास (बजेट शीर्षक २२५१२)	९७	३
४	कार्यक्रम खर्च (सरसफाइ तथा स्वच्छता बजेट शीर्षक २२५२२)	९६.५	३.५

पुनश्च: परियोजनाको अन्त्यसम्ममा साझेदारहरुको योगदानको हिस्सा परियोजना दस्तावेजमा उल्लेख भएअनुसार हुनेछ ।

कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन सूचकहरुः

	सूचक	लक्ष्य	प्रमाणीकरणको श्रोत	न्यूनतम आवश्यक नतिजा
१	नतिजा १: खुला दिसामुक्त घोषणाबाट लाभान्वित घरधुरी संख्या	कार्ययोजना अनुसार	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	लक्ष्यको ९० प्रतिशत
२	नतिजा १: पूर्ण सरसफाइबाट लाभान्वित घरधुरी संख्या (पाँचौ आर्थिक वर्षको लागि)	कार्ययोजना अनुसार	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	लक्ष्यको ९० प्रतिशत
३	नतिजा १: संस्थागत सरसफाइका लागि निर्माण भएका हातधुने सुविधा सहितका सार्वजनिक/संस्थागत/विद्यालय शौचालय (पाँचौ आर्थिक वर्षको लागि)	कार्ययोजना अनुसार	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	लक्ष्यको ९० प्रतिशत

कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन सूचकहरु:

	सूचक	लक्ष्य	प्रमाणीकरणको श्रोत	न्यूनतम आवश्यक नतिजा
४	नतिजा २: व्यवस्थित खानेपानी सुविधाबाट लाभान्वित घरधुरी संख्या (पाँचौ आर्थिक वर्षको लागि)	कार्ययोजना अनुसार	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	लक्ष्यको ९० प्रतिशत
५	नतिजा २: पानी सुरक्षा योजना++ तालिम प्राप्त गर्ने योजना संख्या (पाँचौ आर्थिक वर्षको लागि)	कार्ययोजना अनुसार	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	लक्ष्यको ९० प्रतिशत
६	आर्थिक प्रगति (बार्षिक कूल बजेट)	कार्ययोजना अनुसार	मासिक खर्चको फाँटवारी	लक्ष्यको ९० प्रतिशत
७	गाउँपालिका/नगरपालिका समपूरक कोषको उपयोग	कार्ययोजना अनुसार	मासिक खर्चको फाँटवारी	लक्ष्यको ९० प्रतिशत

दिगो विकास लक्ष्य ५ प्रति प्रतिबद्धता

- सबै महिला, बालिका, भिन्न क्षमता भएका र अन्य पिछडिएका वर्गहरुविरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभावको अन्त्य गर्ने,
- सार्वजनिक र निजी क्षेत्रमा महिला, बालिका र किशोरीमाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गर्ने,
- दलित तथा महिनावारीको समयमा धाराको पानी प्रयोग गर्न नदिने वा छुट्टै प्रयोग गर्नुपर्ने जस्ता विभेदजन्य अभ्यासहरुको अन्त्य गर्ने,
- सबै निर्णायक तहमा महिला तथा पिछडिएका वर्गहरुको पूर्ण प्रभावकारी नेतृत्व, सहभागिता तथा समान अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

दिगो विकास लक्ष्य ६ प्रति प्रतिबद्धता

- सबैको खर्चले धान्न सक्ने लागतमा सबैको लागि समतामूलक रूपमा सुरक्षित खानेपानी पुऱ्याउने।
- सबैका लागि पर्याप्त सरसफाइ र स्वच्छतामा समतामुलक पहूँच हासिल गर्ने र खुलादिसा गर्ने अभ्यासको अन्त्य गर्ने।
- प्रदुषण कम गरेर, जताततै फोहोर फ्याँक्ने प्रवृत्ति हटाएर, खतरनाक रसायन एवम् अन्य सामग्रीको उत्पादनमा न्यूनीकरण गरेर पानीको गुणस्तर सुधार गर्ने र गाउँपालिका/नगरपालिका वास इकाईमा पानी गुणस्तर परीक्षण सुविधा स्थापना गर्ने।

दिगो विकास लक्ष्य १० प्रति प्रतिबद्धता

- जुनसुकै उमेर, लिंग, भिन्न क्षमता भएका, वर्ण, जाति, क्षेत्र, धर्म, आर्थिक वा अन्य जुनसुकै स्थिति भएपनि सबैको सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक समावेशीकरणको प्रवर्धन र सशक्तिकरण गर्ने ।

धन्यवाद

☺